

A kisvárdai Bessenyei György Gimnázium

Kisvárdán napjainkban négy középiskolával, hat általános iskolával és egy művészeti tanintézménnyel rendelkező város. Ez az iskolaszervezet nem a semmiből szerveződött, hanem a dualista korban felépült iskolaszervezet felhasználva, átalakítva fejlődött ki. A rétközi város egyik legfontosabb oktatási intézménye, a Bessenyei György Gimnázium éppen 90 esztendeje kezdte meg működését. A kezdeteket, a gimnázium megszervezésének, létrejöttének körülményeit kívánja ez az írás feleleveníteni.

A felekezeti elemi iskolák mellett 1874-től községi, majd a következő tanévtől államivá váló elemi népiskola állt a népesség szolgálatára. Az elemi szintű oktatást nyújtó intézmények azonban nem elégítették ki Kisvárdát és a környék lakosainak igényeit. Sokan szerették volna gyermekeiket ennél magasabb fokú képzésben részesíteni, másrészt az idegenbeli iskoláztatás költségeit megtakarítani. Nem utolsó szempont volt az sem, hogy a szülők a felnövekvő nemzedéket – amíg lehetséges volt – a szülői felügyelet alatt, tehát Kisvárdán kívánták tartani.

A település értelmisége és érdeklődő lakossága ezért 1895. november 17-én értekezletet tartott egy algimnázium felállítása érdekében. A teendő intézkedések megtételére megbízták az elnökségre felkért dr. Farkas Balázs országgyűlési képviselőt, valamint dr. Vadász Lipót ügyvédet, Láng Zsigmondot a Wahrman-birtok intézőjét, és Bozsán Vilmost, az Iparbank főkönyvelőjét. Ezt követően december 1-én csaknem 70 fő részvételével újabb összejövetelre került sor. Ezen az elnöklő dr. Farkas Balázs bejelentette, hogy állami pénzen nem valósítható meg a tervezett gimnázium, amelynek költségét 15 000 forintra becsülték. Több felszólalás után elfogadták Liptay Béla jékei földbirtokos javaslatát, hogy az iskolát saját erejükből állítsák fel, a pénzügyítés és a szervezés lebonyolítására egy 21 fős bizottságot választottak, de tovább nem jutottak.

A következő esztendőben többféle ötlet felmerült, még a cisztercita rend is szóba került, mint lehetséges „iskolaalapító”, de az általuk készített 40 000 forintos költségvetés elriasztotta a kisvárdaiakat. 1897. március 25-én Bozsán Vilmos agitálására kb. 350 főből álló gyűlésen ismét amellettt döntöttek, hogy az algimnázium érdekében gyűjtést szerveznek, és ennek érdekében Liptay Béla elnökletével egy 33 fős, kisvárdaiakból és vidékiekből álló testület alakult. 1897. május 3-án tartott gyűlésen szerveződött a Kisvárdai Gimnáziumi Egylet, megalakult a tisztikar.

1899 tavaszán a megyei tanfelügyelő, Eördögh Dezső azt indítványozta, hogy a több irányba képesítő polgári iskola felállítását kérvényezze Kisvárdán. Érvei között szerepelt, hogy a megyében már meglévő nyíregyházi és nyírbátori gimnázium és a nagykállói reáliskola mellett az állam nem fog egy újabb hasonló intézményt létrehozni, hiszen Kisvárdától nem olyan messze található Ungvár, Munkács, Beregszász, Sárospatak és Sátoraljaújhely, ahol van gimnázium, ellenben polgári iskola a környéken csak Nagyszőlősen és Hajdúszoboszlón. A tanfelügyelő biztatta a kisvárdaiakat, hogy a főispán közbejárásával kieszközli a minisztériumtól a nyilvános jogot és az államsegélyt. Így is történt, 1899-ben megnyílt a polgári fiúiskola.

Ezt követően hosszú ideig komolyan nem merült fel a gimnázium ügye, noha a lakosság nem mondott le erről az iskolatípusról. 1908-ban a főispán közreműködésével a minisztériumhoz fordultak, akkor 8 osztályos főgimnázium felállítását kérvényezték. Ezt az írásbeli kérelmet május 8-án Hrabovszky Guidónak, a körzet országgyűlési képviselőjének vezetésével egy 21 fős deputáció is megerősítette, amikor felkeresték gróf Apponyi Albert kultuszminisztert, akit arra igyekeztek rábeszélni, hogy a vármegyében felállítandó második főgimnázium helyét Kisvárdán jelölje ki. Tették mindezt úgy, hogy közben arra kérték a minisztert: „...személyes érdekektől tekintsen el, és csakis az igazság alapján döntsön e kérdésben!” A kisvárdai küldöttség, hogy az „igazságot” megtalálja, még az államtitkárt is felkereste. A következő meggyőzendő egyén Géressy Kálmán tankerületi főigazgató volt. Hrabovszky beszédét a korabeli krónikák így idézik: „...részletesen kifejtette azokat az érveket, melyek feljogosítják Kisvárdát remélni arra, hogy itten egy főgimnázium életképes lenne és ezen előnyeinel fogva feltétlenül első helyen áll a

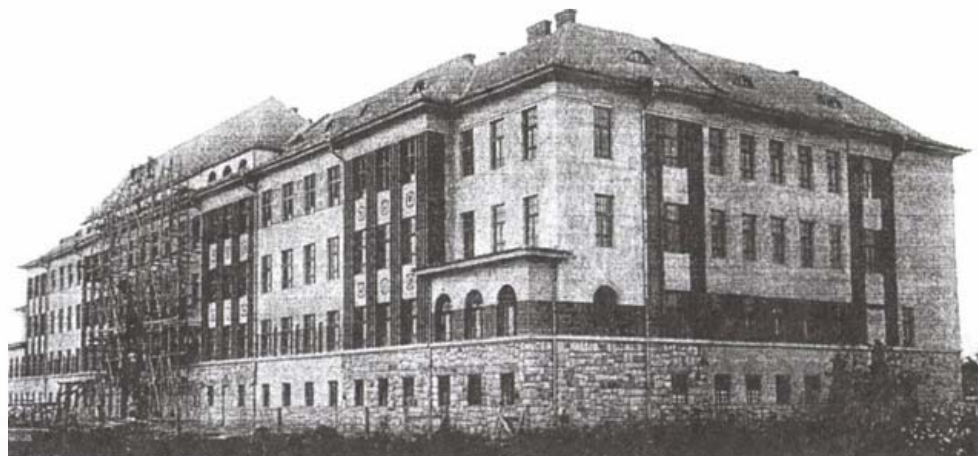
megye bármelyik vidéki gócpontjánál." Ez a nagy nekibuzdulás egyelőre azonban nem hozott sikert, de amit a kijárással nem tudtak elérni, csak megalapozni, azt a politikai változás beérlelte. Az 1910-es országgyűlési választások után, mivel a kerületben a munkapárti jelölt, vagyis a későbbi kormánypárti ember, Liptay Béla győzött, újult erőre kaptak a gimnáziumért folytatott harc sikerében bízók. Június 20-án beadványt nyújtottak át, ebben az 1908-as folyamodványukra hivatkozva kérték, hogy a megyében létrehozandó második főgimnázium Kisvárdán legyen.

A terjedelmes és megfelelő indokkal alátámasztott kérésre augusztus 3-án 77170. sz. a. k. rendeletével válaszolt a minisztérium. A debreceni tankerület főigazgatója útján értesítették a kisvárdai képviselő-testületet, hogy a kérést nem ellenzik, elvben hozzájárulnak az új oktatási intézmény megszervezéséhez. Kisvárdára a mandátumért cserébe gimnáziumot kapott. A helyi lap jól érzékelteti a döntés keltette hangulatot: „Tengernyi csalódás, évtizedes meddő remény után végre-valahára gyönyör: a főgimnázium felállításával egy beláthatatlan méretű horizont tárul elénk.”

Ahhoz, hogy az elvből gyakorlat legyen, s a horizonton a gimnázium épületének körvonalai is látszódnak, az 11141. számú 1910. szeptember 8-án kelt főigazgatói rendeletet kellett teljesíteni, amelynek lényege szerint a községnek a tankerületi főigazgatóval kellett megállapodnia arról, hogy Kisvárdára mivel járul hozzá a gimnáziumhoz. A főigazgató adta meg az irányt, amikor 3 kat. hold nagyságú telket, és az építkezési költségek egy részének átvállalását kérte. A miniszter rendeletét 1910. október 21-én a község rendkívüli képviselői ülésén tárgyalta. Ezen ellenvélemény nélkül kimondták, hogy a főgimnáziumhoz 150 000 koronával hajlandók hozzájárulni, kötelezték magukat, hogy a főgimnázium felépítéséig az ideiglenes elhelyezésről a község gondoskodik és biztosítja annak felszerelését, s végezetül a felépítendő új épület részére legalább 3 holdas, jó fekvésű telket ad.

Ekkor arról is döntöttek, hogy az addigi kéréssel ellentétben – amely a főgimnáziumnak egy osztállyal való megnyitását javasolta –, most azt fogalmazták meg, hogy a tanügyi kormányzat 2 osztállyal, az I-vel és V-kel, vagyis az alsó és felső fokozattal nyissa meg az iskolát, így a tanoda 4 év alatt a teljes évfolyammal feltöltődik. Ezt a 282. Kgy. 6298. Ksz. véghatározatot a debreceni királyi főigazgatóság közbejöttével terjesztették a minisztérium elé, amely 1910. december 15-én 129912. sz. alatt kelt, és a megyei alispán útján a községnek eljuttatott rendeletével a kérést részben elfogadta, a főgimnázium megnyitását az 1911/12-es tanévtől jóváhagyta, de csak az első osztályt engedélyezte. Az V. osztály megnyitásának kijárása Liptay Béla országgyűlési képviselő érdeme volt. Ezzel azonban még nem ért véget a teendő sora, hiszen az ideiglenes elhelyezésre alkalmas épületet is ki kellett választani. Ez a döntés sok vitára adott okot, miként az építkezés céljára kijelölt terület is megosztotta a képviselőket és a közvéleményt.

A kinevezett igazgató, dr. Mayer György és a község vezetői előtt két lehetőség volt. A község tulajdonában lévő Kossuth Szálloda és a Petőfi utcán lévő ún. Fried-féle 14 szobás épület közül választhattak. A szálloda mellett tették le a voksukat, noha a szálloda megváltozott

funkciójából eredő évi 3400 korona bevételkiesésből fedezhették volna a Fried épület évi 2600 koronás bérelti díját. Az sem elhanyagolható szempont lett volna, hogy ha másként döntenek, akkor nem a zajos Flórián téren, a piac zsvajgásától hangos területen tanulhattak volna a diákok, de a korabeli döntéshozók is megtalálták a módját, hogy miképpen kell az egyéni és a közösségi érdekeket „egyeztetni”.

Végre 1911. szeptember 15-én évtizedes remények váltak valóra, amikor a magyar királyi állami főgimnázium I. és V. osztályának megnyitási ünnepélye történt: *„Kisvárdának értelmes közönsége tehát összegyűlt e napon, hogy lelki szemével láthassa, miként távolodik a jelen a múlt időnek eltakaró ködfátyla alá, s miként bontakozik ki a jövő.”*

A gimnázium első tanévében 121 tanuló tett vizsgát. Az alábbi táblázat az 1920-ig terjedő időszakra mutatja meg a középiskola tanulóinak létszámát és felekezeti megoszlását.

Ekkoriban Kisvárdán a római katolikusok aránya 33 %, a görög katolikusok 11 %-kal vették ki részüket a népességből, a reformátusok 24-25 %-kal, az izraeliták 30 %-kal képviselték a vallásukat. Az evangélikusok aránya elhanyagolható, nem érte el az 1 %-ot. A táblázatból kiderül, hogy a település lakosságában elfoglalt arányhoz képest legnagyobb eltérés a római katolikusok esetében negatív, míg az izraelitákra vetítve pozitív irányban tapasztalható. A képet kissé árnyalja, hogy a gimnázium tanulóinak 40-50 %-a vidékről járt be Kisvárdára.

Tanév	Római fő és %	Görög fő és %	Reform. fő és %	Izr. fő és %	Evang. fő	Összes fő
1911/12	23 19,0	20 16,5	41 33,8	36 29,7	1	121
1912/13	34 20,4	19 11,4	50 30,1	62 37,3	1	166
1913/14	49 20,0	28 11,4	68 27,7	98 40,0	2	245
1914/15	59 19,7	30 10	86 28,7	121 40,4	3	299
1915/16	65 20,6	26 8,2	91 28,8	131 41,5	2	315
1916/17	65 20,8	20 6,4	93 29,8	130 41,6	4	312
1917/18	68 21,3	21 6,6	86 27,0	140 44,0	3	318
1918/19	62 18,7	12 3,6	92 27,7	159 48,0	6	331
1919/20	80 23,8	15 4,4	93 27,7	145 43,2	2	335

Amint a táblázatból látható, a tanulói létszám évről évre szaporodott, így szükségessé vált a gimnázium átépítése. Ám még ennek előtte új helyiségeket kellett az oktatásba bevonni, mivel a Kossuth Szállóban lévő termek nem tudták befogadni a diákokat. A község a volt közbirtokossági iskolában is kénytelen volt részeket bérelni. 1913 nyarán végre építeni kezdik a Walder Gyula által tervezett épületet, a háború azonban közbeszólt, így egyszerre kétféle munkálatot kellett volna elvégezni: az ideiglenes épület bővítését és az új gimnázium építését. Ez utóbbit a háború okozta nehéz anyagi körülmények miatt elhalasztották. A háború végén és az azt követő időkben a gimnáziumot is lefoglalták és felszerelését, állagát megrongálták, csak a minisztérium erőteljes fellépése után vonultak ki abból a katonák. A tanárok és tanulók éppen hetven esztendeje, 1921 novemberében költöztek be a mai gimnáziumi épületbe, amely azonban csak 1929 őszére készült el teljesen. Az intézmény az 1922/23-as tanévben vette fel a Bessenyei György nevet.

Néző István